

EŞEL MOBİL

(Echelle Mobile)

M. Hulki CEVİZOĞLU

Değişen aylık" sistemi, "hareketli merdiven", "oynak ücret" sistemi anlamına geliyor "Eşel mobil", türkçede..

Olağandışı bir enflasyon yaşayan, bu süreçte kıvranan Türkiye'de Eşel mobil enflasyonun etkilerine karşı bir önlem.

Sistem, fiyat artışları ile ücretler arasında bir denge kurmaya yöneliktir. Fiyatların artış oranı ile aylıkların (ve ücretlerin) aynı oranda arttırılmasını gerçekleştirmeye çalışır. Sosyal nitelikli bir önlem olan bu sistemle sabit ve dar gelirli olanların satın alma gücünün korunması amaçlanır. Çünkü sürekli fiyat artışlarına yol açan enflasyondan en çok sabit ve dar gelirli olan memur ve işçiler (aylıklı ve ücretliler) etkilenmektedirler. Bunları korumak için de, otomatik olarak bu sistem düşünölmüştür.

Eşel mobil sisteminin iki türü vardır: "otomatik sistem" ve "yarı otomatik sistem" (1). Otomatik sistem, adı üzerinde, fiyatlar belirli bir orana ulaştığında aylıklarında aynı oranda otomatik olarak arttığı duruma verilen addır. Örneğin, indeksler % 4'lük bir artış gösterirse, altı aylık dönemde, ücretler de % 4 oranında arttırılır. Ya da, başka bir seçenek olarak saatlik, haftalık ya da aylık ücretlere kesin belirlenen miktarlarda para eklenir. Böylece işçi ücretlerinin satın alma gücü bir ölçüde korunmuş olur (2). Bu durumda bütçe denkliliğinin bozulabileceği kuşkusuna ortaya çıkıyor. Çünkü, belli bir yıl içinde, örneğin artan fiyatlar karşısında katsayının da artması, o yıl bütçesinin giderlerini arttırmış olur. Oysa bütçe malî yıl başında yapılıp, gelir ve gideri denkleştirildiği için giderlerin yıl içinde beklenmedik artışı bütçenin açıkla kapanmasına neden olur. Ancak bunu önlemek için de, bütçe döneminde olası (beklenen) fiyat artışları dikkate alınır. Bütçeden dar gelirli olanlara yapılacak harcamalar tahmin edilir. Ek gelir kaynakları ayrılır. Böylece bütçe gelir ve giderleri dengede tutulmaya çalışılır. Otomatik sistemde, ücretlerin artması için yeni yasa ve kararlara gerek

olmaksızın, önceden çıkarılmış yasa ve alınmış kararlara uyulur.. Otomatik sistemin sakıncasını bu yöntemin dışında önlemeye yönelik diğer yol, yarı otomatik sistemdir. Bunun diğer sisteme en önemli farkı, aylık artışlarının gecikmeli olarak yapılmasıdır. Örneğin aylıklara, fiyat artışlarından sonraki bütçe yılında aynı oranda zam yapılır. Ancak bunun için de, hayat pahalılığının mutlaka belirli bir düzeye ulaşması gerekiyor.

Fiyat artışlarına getirilen bir önlem olan Eşel mobil sisteminin, gerçekten önleyici olabilmesi pek kolay değil. İstenilen sonuçlarına ulaşabilmesi bazı koşullara bağlı. Enflasyonu daha da arttırmak için bunlara uymak, devlet gelirlerini de daha arttırmak gerekiyor. Adaletli, gerçekçi ve istenilen bir vergi yöntemi getirilip, doğruca uygulanmalı.

Bu koşulların ilki, ücret artışlarının kaynaklarını bulmaktır. Bütçeden fazla harcamalara neden olacak ücret artışları için ek kaynaklar (gelirler) bulmak gerekiyor, doğal olarak.. Türkiye örneğinde, bu kaynaklar yaratılmadığından — doğrusu, bulunamadığından — karşılıksız para basmak yoluna gidilmiştir. Bu da enflasyonu arttırmaktan başka işe yaramamıştır.

İkinci koşul, Eşel mobil uygulanmasının bir indeksleme sistemiyle bütünlenip, desteklenmesidir. Eşel mobil sisteminin içinde, yalnız aylıkların artışı değil, en az geçim sınırının, en az geçim aylığının saptanması da olacağından, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin geçinme indekslerini geniş çapta düzenlemesi gerekecektir. Bugün ise sınırlı bazı iller için geçinme indeksi düzenlenmektedir (3). Ayrıca alacak ve borçların (mevduat, kredi, özel ve devlet tahvillerinin) anapara ve faiz oranlarının, enflasyon düzeyine göre düzeltilmesi zorunludur (4). Çünkü enflasyon dönemlerinde para, büyük ölçüde değer yitirdiğinden alacaklı ve borçlu ilişkileri dengesi bozulur. Birikimler (tasarruflar) azalır, tüketim sınır-ötesi artar. Bütçe açığı çoğalır, ödemeler bilançosu açık verir, dış öde-

meler dengesi bozulur, fiyatların artışı gerçek ücretlerde bir azalmaya neden olur. (5). Bu da, doğallıkla, ekonominin hiç istemediği, uzak kalmak istediği bir durumdur. Ekonomik işleyişin hozulması demek, yeniden dar boğazlar, yeniden önlemler hatta tümüyle çöküş anlamındadır. Ancak Türkiye'de sınırlı da olsa indeks düzenleyen DİE'den başka kurumlar da vardır. Örneğin, Ticaret Bakanlığı ve İstanbul Ticaret Odası.. Hangi kurumun indeksinin ölçüt alınacağı konusu yanında başka bir sorun da var: İndeks yapıcılığı siyaset dışı ve bilimsel bilgilere dayanmalı (6).

"İnsanlar, görevlerini yapmanın kendilerini mutlu edeceğini, mutlu olmanın da bir görev olduğunu öğrenselerdi, dünya, daha iyi olurdu. Bir insanın mutlu olması, başkasının da mutlu olmasını kolaylaştırır."

Geleceğe güvenle bakabilmek için bilinçli davranmak, bilimsel karar almak önkoşuldur. Bilincin ve bilimin ışığında, güvenceli gelecekler yaratmak elimizde, kuşkusuz...

- (1) TORTOP Nuri, Prof., Dr., "Enflasyon Kurbanı Memurlar ve Eşel Mobil", Milliyet, 13 Şubat 1980, S. 2; ve TALAS Cahit, Prof. Dr., "Sosyal Ekonomi", 4. bası, Sevinç Yayıncı, Ankara 1976, S. 58.
- (2) INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, Wages, G. Eneva 1964, S. 25; ve AK İKTİSAT ANSİKLOPEDİSİ, Cilt 1, S. 288.
- (3) AKIN Mecdeddin, "Yine Personel Reformu Üzerine" (Katsayı, Echelle Mobile, Yakacak Yardımı), Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı: 51, Ankara 1978, S. 13.
- (4) ABAÇ Selçuk, Dr., "Enflasyon, Eşel Mobil ve Finansal Endeksleme...", Milliyet, 5 Şubat 1980, S. 2.
- (5) CEVİZOĞLU M. Hulki, "Enflasyon", Bilim ve Teknik, Sayı 131, Ekim 1978, S. 23.
- (6) AKINCI Ersoy, Dr., "Yine Eşel Mobil", Cumhuriyet, 14 Şubat 1980, S. 2.

● **İnsan ne kadar az düşünürse o kadar çok konuşur.**

MONTESQUIEU

● **Konuşma: insanın aklını diliyle kullanma sanatıdır.
Konuşma: aklın fihristidir.**

SENECA

● **İnsan konuşacağı şeyden kırk kat fazlasını bilmiyorsa konuşmamalıdır.**

CARNEGIE

● **Dinlemek insana kendini ölçmek, değerlendirmek olanaklarını sağlar.**

FOERSTEN

● **Dinlemek düşünmeğe, konuşmak düşünmemeğe yol açar.**

GIBBON

● **Dinlemeyi öğrenirsen kötü konuşmalardan bile yararlanabilirsin.**

PLUTARK

● **Dinlemenin en önemli unsuru dikkat konsantrasyonudur.**

W. JAMES

● **Konuşmanın ilk önemli unsuru; gerçek, ikincisi akıllı hareket, üçüncüsü hoş mizaç, dördüncüsü, nüktedir.**

W. TEMPLE